

Det er da i orden at melde sig syg selvom man ikke fejler noget!

Et flertal i befolkningen på 59 procent mener IKKE at det er i orden, at man melder sig syg fra arbejde, selvom man har travlt, og føler, at man har brug for en fridag. Men der er stor forskel på holdningen i den private og offentlige sektor. I den offentlige sektor mener et flertal blandt visse medarbejdergrupper, at det er acceptabelt. Både blandt de højere og de lavere funktionærer og tjenestemænd i den offentlige sektor er der langt større accept af ulovligt fravær, end der er i blandt lignende medarbejdergrupper i den private sektor. Catinét har for tænketanken CEPOS i oktober 2007 spurgt 1.011 danskere om deres holdning til dette emne. Blandt gruppen af funktionærer/tjenestemænd i den offentlige er der opbakning fra mellem 47 og 51 procent til ulovligt fravær. Omvendt er der kun mellem 27 til 34 procent af privatansatte, som finder ulovligt fravær acceptabelt. Holdningen kan måske bunde i, at konsekvenserne af fravær i den offentlige sektor er mindre end i den private sektor. De offentligt ansatte mangler incitament og er distancerede fra resultaterne af deres arbejdet.

En uges ekstra sygefravær

Det er tidligere blevet fastslået, at sygefraværet i den offentlige sektor er større end i den private sektor. I 2006 kom det frem, at ansatte i den offentlige sektor i gennemsnit er sygemeldt 4 dage mere end ansatte i den private sektor. I forhold til de private virksomheder går det offentlige altså glip af et antal arbejdstimer, der svarer til 10.000 helårsansatte¹. Ifølge Dansk Erhverv er tallet måske højere; hver offentlig ansat er sygemeldt 4,7 dage, eller næsten én hel arbejdsuge mere end privatansatte². Sådanne tal medfører naturligt nok diskussioner om kvaliteten af offentlig ledelse og anklager om dårligt arbejdsmiljø. Der var til gengæld noget i statistikken fra 2006, der gav anledning til en helt anden mistanke; fraværet lå koncentreret omkring mandage og fredage i ugen og var altså ikke fordelt ligeligt på ugedagene, sådan som man skulle forvente. Derfor er det interessant at belyse om der i den offentlige er større accept af at tage en ekstra fridag på arbejdsgiverens regning. På den baggrund har Catinét i oktober 2007 for CEPOS spurgt et repræsentativt udsnit af den danske befolkning, om det er i orden, at man melder sig syg på arbejde, fordi man føler, at man pga. travlhed har brug for en fridag.

Boks 1: Spørgsmålsformulering

Har du forståelse for, at man melder sig syg på arbejde, fordi man føler, at man har for travlt, og derfor har brug for en fridag?

Resultaterne

Overordnet er der ikke et flertal, som finder det acceptabelt at melde sig syg pga. travlhed. Dog er det samlet 37 pct. af de adspurgte, som synes, at det er acceptabelt. Fordelt på forskellige grupper, finder man flere steder, hvor over 40 pct. mener det er i orden at melde sig syg og holde fri, selv om man ikke fejler noget.

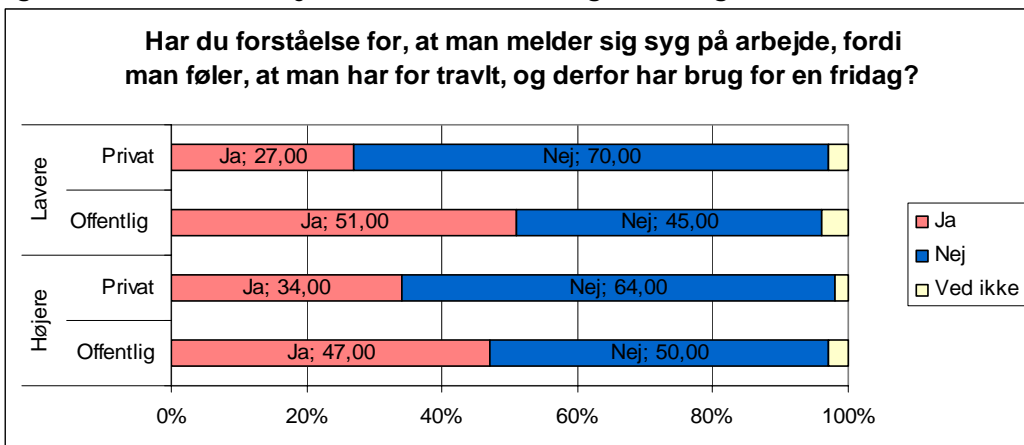
Det er dog særligt interessant at iagttage forskellen mellem offentligt ansatte og privat ansatte. Resultaterne viser, at ansatte i den offentlige sektor er mere tilbøjelige til at svare ja til spørgsmålet end privatansatte. Figur 1 illustrerer, hvordan gruppen forholder sig til spørgsmålet, når man deler dem op på anciennitet (lavere og højere funktionærer/

¹ Stort sygefravær rammer velfærden. Jyllands-Posten, 5. november 2006.

² Dansk Erhverv citeret i Børsen, 2. november 2007: "Dansk Erhverv: Kommunalt ansatte syge en ekstra uge om året"

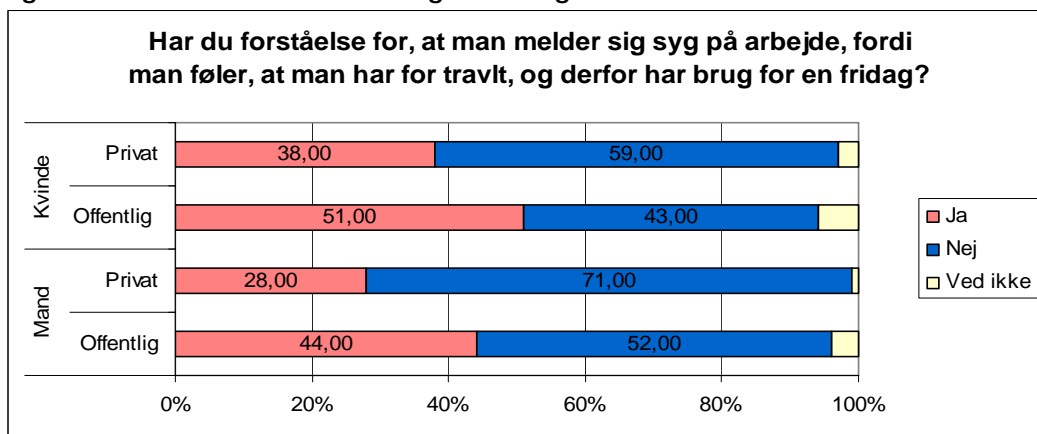
tjenestemænd) samt på ansættelses-sektor (offentlig og privat). Det er værd at bemærke, at holdningen til spørgsmålet blandt de højere funktionærer/tjenestemænd i det offentlige ikke adskiller sig signifikant fra holdningen blandt de lavere funktionærer/tjenestemænd. Dette viser at holdningen ikke i så stort omfang afhænger af, om man er leder eller menig ansat, men derimod afhænger stærkt af, hvilken sektor man er ansat i.

Figur 1: Funktionærer/tjenestemænds holdning til ulovligt fravær efter anciennitet og sektor

Resultaterne viser også, at kvinder er mere tilbøjelige end mænd til at svare ja. Da det offentlige er domineret af kvinder³, er spørgsmålet om det er kønnet eller sektoren, der har størst betydning. Svaret ligger et sted imellem. Figur 2 illustrerer således at mandlige ansatte i den offentlige sektor er mindre tilbøjelige til at svare ja end kvinder, og at kvinder i den private sektor er mere tilbøjelige til at svare ja end mænd i samme sektor. Resultaterne tyder dog på, at sektor betyder mere end køn for holdningen til spørgsmålet⁴.

Figur 2: Mænd & kvinders holdning til ulovligt fravær efter sektor

³ www.statistikbank.dk : Beskæftigede lønmodtagere efter omfang, tid, sektor og køn – Kønsfordeling i stat, sociale kasser og fonde, amter, kommuner og offentlige selskaber; mænd 264.917, kvinder 566.068. 2006-tal.

⁴ Både forskellene mellem sektor og mellem kønnene er statistisk signifikante.

Disse resultater bekræfter en formodning om, at der i den offentlige sektor gælder andre grundlæggende antagelser og dermed en anderledes ramme til anskuelse af arbejdslivet, end der gør i den private sektor. Det er derfor interessant at belyse, hvorfor der i det offentlige i så stort et omfang er større accept af at tage en fridag på arbejdsgiverens (staten, regionen eller kommunens) regning under påskud af sygdom. Problemet er af stor væsentlighed i et land, hvor så stor en del af produktionen foregår i den offentlige sektor. Som påpeget indledningsvist betyder det ekstra sygefravær i den offentlige sektor en væsentlig reduktion i tilstedeværelsen af arbejdskraft i sektoren. Dette medfører selvsagt, at de tilstedeværende medarbejdere må arbejde ekstra for at modsvare manglen, hvorfor man kan forestille sig, at der bliver tale om en selvforstærkende effekt, hvor endnu flere vil gøre brug af samme undskyldning og tage en ukoordineret ekstra fridag.

Nedenstående tabel viser respondenternes holdning til spørgsmålet, delt op på forskellige grupper udover sektor og anciennitet.

Tabel 1: Befolkningens holdning til falsk sygemelding

Kategori	Ja	Nej	Ved ikke	N	Forskel
Kvinde	44 pct.	51 pct.	5 pct.	516	7 pct.
Mand	30 pct.	67 pct.	3 pct.	494	37 pct.
Offentligt ansatte	47 pct.	47 pct.	6 pct.	221	0 pct.
Privat ansatte	30 pct.	66 pct.	4 pct.	406	36 pct.
Arbejder, faglært	39 pct.	57 pct.	4 pct.	188	18 pct.
Offentlig	47 pct.	47 pct.	6 pct.	64	0 pct.
Privat	34 pct.	65 pct.	1 pct.	118	31 pct.
Funktionær/tjenestemand, lavere	39 pct.	56 pct.	5 pct.	156	17 pct.
Offentlig	51 pct.	45 pct.	4 pct.	71	-6 pct.
Privat	27 pct.	70 pct.	3 pct.	79	43 pct.
Funktionær/tjenestemand, højere	40 pct.	58 pct.	2 pct.	160	18 pct.
Offentlig	47 pct.	50 pct.	3 pct.	70	3 pct.
Privat	34 pct.	64 pct.	2 pct.	101	30 pct.
Indkomst under 299.999	40 pct.	54 pct.	6 pct.	239	14 pct.
Indkomst mellem 300-499.999	41 pct.	55 pct.	4 pct.	175	14 pct.
Indkomst mellem 500-699.999	32 pct.	64 pct.	4 pct.	183	32 pct.
Indkomst over 700.000	36 pct.	61 pct.	3 pct.	414	25 pct.
Alderen 17 – 26 år	42 pct.	56 pct.	2 pct.	105	14 pct.
Alderen 27 – 36 år	40 pct.	57 pct.	3 pct.	159	17 pct.
Alderen 37 – 46 år	37 pct.	59 pct.	4 pct.	184	22 pct.
Alderen 47 – 56 år	42 pct.	50 pct.	8 pct.	193	8 pct.
Alderen 57 – 66 år	37 pct.	59 pct.	4 pct.	180	22 pct.
Alderen 67 +	31 pct.	63 pct.	6 pct.	180	32 pct.
Socialdemokraterne	41 pct.	55 pct.	4 pct.	195	14 pct.
Det Radikale Venstre	33 pct.	65 pct.	2 pct.	45	32 pct.
Det Konservative Folkeparti	28 pct.	69 pct.	3 pct.	81	41 pct.
Socialistisk Folkeparti	61 pct.	37 pct.	2 pct.	86	-24 pct.
Dansk Folkeparti	34 pct.	61 pct.	5 pct.	82	27 pct.
Ventre	30 pct.	66 pct.	4 pct.	207	36 pct.
Ny Alliance	41 pct.	57 pct.	2 pct.	46	16 pct.
Enhedslisten	41 pct.	53 pct.	6 pct.	17	12 pct.
Total	37 pct.	59 pct.	4 pct.	1.011	22 pct.

Den største accept af at man melder sig syg uden grund finder man blandt Socialistisk Folkepartis vælgere, hvor 61 procent mener det er acceptabelt at tage fri pga. travlhed. Som det fremgår af resultaterne, er det foruden SF's vælgere, Socialdemokratiets og Enhedslistens, der sammen med Ny Alliances vælgere er de grupper, hvor andelen som synes det er acceptabelt at holde fri, er størst. Derimod er vælgerne fra De Konservative, Venstre, Det Radikale Venstre og Dansk Folkeparti mindst positivt stemte overfor ideen om sygdomsløse sygemeldinger pga. travlhed.

Metodiske overvejelser vedrørende spørgsmålet

Med henblik på at undgå misforståelser af spørgsmålet som henvisende til generel stressrelateret sygdom er ordet "fridag" anvendt. Formålet med at spørge på denne måde er i så vidt omfang som muligt at ramme den type undskyldning, som man kan forestille sig, at en medarbejder bruger for at legitimere et ulovligt fravær. Alternativet havde været at anvende ordet "pjækkeri", som ville have været mere værdiladet og dermed have givet bias i besvarelsene. Der er med andre ord hverken lagt op til at respondenterne skal tænke på helbredsrelateret fravær, eller på fravær som respondenterne betragter som fuldt ud ulovligt. Hermed rammer man en gråzone mellem noget som opfattes som fuldt legitimt, og noget som opfattes som fuldt illegitimt.

Et muligt incitamentsproblem

Det er evident at der hersker klare forskelle i den holdning som offentligt ansatte og privat ansatte har til sygemelding pga. travlhed, hvilket understøtter antagelsen om, at der er et reelt problem i forhold til ulovligt sygefravær blandt den offentlige sektors ansatte. Det er afslutningsvis interessant at fremsætte nogle hypoteser i et forsøg på at diskutere mulige dybereliggende årsager til holdningsforskellene.

Man kan tænke sig at holdningen blandt de ledende medarbejdere er en del af problemet, og dette kan i sig selv være medvirkende til at problemet også er så fremherskende blandt de underordnede. Som det er vist ovenfor, kan de højere funktionærer/tjenestemænd, lederne, ikke undskylde problemet med, at det er en holdning, som er begrænset til menige ansatte. En mulig forklaring kunne være, at problemet skyldes, at der ikke blandt lederne er de nødvendige incitamentter til at arbejde for en holdningsændring, og dermed opretholdes sygefraværet, fordi det er bredt accepteret.

Det er desuden muligt, at de mennesker som typisk tiltrækkes af job i den offentlige sektor, har andre ønsker til deres arbejdsliv end de mennesker som typisk tiltrækkes af den private sektor. Man kan forestille sig, at den offentlige sektor tiltrækker medarbejdere, som ønsker mere plads til privat- og fritidsliv ved siden af arbejdet. Ovenfor er det belyst, at der i sektoren er mange kvinder blandt de ansatte og at der er noget, der tyder på, at kvinder er en smule mere tilbøjelige til at svare ja til spørgsmålet om sygemelding uden sygdom. Dog tyder resultaterne af analysen mest på, at det er sektoren, som gør den store forskel.

Endeligt er det muligt at mange offentlige virksomheder har andre grundlæggende antagelser om de opgaver og den værdi, som de skal tilføre deres *klienter* end private virksomheder har i forhold til deres *kunder*. Hvor den private sektor skal leve op til markedets krav og udfordringer, har den offentlige sektor traditionelt haft som mål at tilfredsstille politiske krav. Dette medfører, at der i højere grad er fokus på regler og procedure, end på produktivitet og effektivitet. Dermed får de ansatte, ledere såvel som menige, i den offentlige sektor et løst forhold til værdien af det arbejde der udføres. Det er svært at udpege den præcise årsag til holdningsforskellene, men tallene bekræfter, at det er sektoren, som har den afgørende effekt; den offentlige sektor giver af den ene eller den anden grund sine ansatte mindre incitament til

at tage ansvar. Den fundamentale holdning til, at det er i orden at melde sig syg uden at være syg, er skadelige for sektorens organisationer og for det samfund, som finansierer den.

Løsningen

Hvorfor er der større accept i det offentlige? Vi kender ikke årsagen, men det forekommer sandsynligt, at manglende konkurrence og fraværet af et profitmotiv medfører ringe tilskyndelse til at sikre effektiv udnyttelse af ressourcerne, herunder minimering af sygefravær. Mange steder har man måske ingen eller meget begrænset kontakt med de borgere man servicerer, og man har under alle omstændigheder meget lidt føling med resultater og konsekvenser af service og sagsbehandling. Man må derfor søge at give de offentlige virksomheder større direkte berøring med resultater og værdiskabelse. Kompensations- og belønningssystemer i det offentlige bør derfor indrettes, så den enkelte leder bliver belønnet i overensstemmelse med medarbejdernes effektivitet og produktivitet.

Men hvis de ansatte i bred forstand skal gøre op med det paradigme, at den offentlige sektor har et begrænset eller slet intet bundlinjeansvar, kræves der muligvis mere væsentlige ændringer, i den måde hvorpå vores velfærdsydelser leveres. I et tidligere notat har CEPOS belyst, at vælgerne efterspørger større privat udbud, når det gælder velfærdsydelser, og at vælgerne anser dette som en måde at øge den effektive anvendelse af skattekrone⁵. Øget privatisering og konkurrence vil bevirke, at mange af de virksomheder, som i dag ejes af stat, regioner og kommuner, overgår til en privat model, hvor bundlinjeansvar bliver en del af dagligdagen⁶. Dette vil bevirke, at hver enkelt leder får et målbart og direkte ansvar for sin organisations resultat. Dette vil desuden give den enkelte organisation en særegen identitet, hvilket kan styrke de ansattes følelse af ansvar for resultater og kvalitet. Privatisering med konkurrence til følge vil udgøre et afgørende opgør med den måde, hvorpå virksomheder anskuer sig selv og deres omverden på. Klienter bliver til kunder, som frit kan vælge den leverandør som ud fra forskellige parametre tilfredsstiller dennes behov og krav.

⁵ CEPOS notat 13. juni 2007. Øget konkurrence i den offentlige sektor.

⁶ Et væsentligt flertal af de danske vælgere anser en effektivisering af den offentlige sektor for en meget ønskværdig måde at skaffe arbejdskraft i en tid med mangel på samme – CEPOS notat, ”Øget konkurrence i den offentlige sektor”. 13. juni 2007.